

בית הספר לחינוך מוזיקלי
המדרשה למוזיקה
מכללת לוינסקי לחינוך

בשיתוף עם

התזמורת
הפילהרמונית
הישראלית

תכנית מפתח - תכנית לחינוך מוזיקלי ולקשר עם הקהילה

מפגשים עם "מוסיקה חיה"

קונצרט התזמורת הפילהרמונית הישראלית

"צלילים מספרים אגדות" **לכיתות ג'-ו'**

ג'ואקינרו רוסיני: הפתיחה "העורב הלקחון"
לורין מאזל: "העציץ הריק"
פאול דיקא: "שוליית הקוסם"

ינואר 2010

תש"ע

LV1 LEV01-000 1

144882-10

היצירות:

ג'ואקיניו רוסיני (1792-1868)
הפתיחה "העורב הלקחן"

Giocchino Rossini (1792-1868)
Overtura "La Gazza Ladra"

לורין מאזל (1930)
"העציץ הריק", אופוס 16
לתזמורת, מקהלת ילדים, סולן וקריין

Lorin Mazel (1930)
"The Empty Pot", op. 16
For Orchestra, Children's Chorus, Boy Soprano & Narrator

פאול דיקא (1865-1935)
שולית הקוסם

Paul Dukas (1865-1935)
L'apprenti sorcier

צוות המדרשה למוזיקה

עורכת:

שולמית פינגולד ז"ל

כותבים:

איה גל

די"ר דוצ'י ליכטנשטיין

משה רסיוק

נגה תמיר

הבאה לדפוס:

שולמית פינגולד ז"ל

דוגמאות תווים:

איתמר ארגוב

הפתיחה "העורב הלקחן" (La Gazza Ladra)
מאת ג'ואקיניו אנטוניו רוסיני (29.2.1792 – 13.11.1868)

על המלחין

רוסיני נולד בעיירה פזארו שבאיטליה לזוג הורים מוסיקאים: אב שהיה נגן קרן ושימש כחצוצרן העירוני ואם זמרת. חלק ניכר מילדותו המוקדמת עבר עליו בחסותה של סבתו, בעוד הוריו נעים בין הופעה להופעה בבתי אופרה באזור. רק משאיבדה אמו את קולה כתוצאה ממחלה, השתקעה המשפחה בבולוניה.

החינוך המוסיקלי הקלאסי שקיבל השפיע, ללא ספק, על סגנונו לעתיד ועל טכניקת הכתיבה שלו: מגיל צעיר למד אצל אביו נגינה בקרן; בבולוניה, משהסתבר כי יש לו כשרונות מוסיקליים נוספים, למד שירה, נגינה בפסנתר, נגינה בצ'לו וקומפוזיציה, תחילה באופן פרטי ואחר כך בבית הספר המוסיקלי בעיר (הליצאום).

אף לעולם האופרה התוודע רוסיני בגיל צעיר כאשר בתקופת לימודיו, כעזרה לפרנסת המשפחה, השתתף כזמר בביצועי אופרות. ההזדמנות הגדולה הראשונה להלחנת אופרה הייתה אף היא עוד בתקופת לימודיו: בשנת 1810, חיפש תאטרון ונציה מלחין שיספק להם יצירה קומית בת מערכה אחת בשם "חוזה הנישואין". יצירה זו הוזמנה תחילה ממלחין גרמני, אך זה פרש מן החוזה. בתיווכם של חברי הזוג רוסיני הוצעה העבודה לג'ואקיניו בן ה- 18. שנים לאחר מכן נזכר רוסיני בהזדמנות זו שאפשרה לו להיכנס אל תוך עולם האופרה האיטלקית:

"הוצאותיו של המפיק היו מינימליות: קבוצת זמרים (ללא מקהלה), בימוי צנוע ורק כמה ימי חזרות. מכאן היה הכל תלוי על כתפיו של המלחין הצעיר, אשר בהפקה קטנה וקצרה יכול היה לממש את כשרונו ואת יכולת הכתיבה שלו יותר מאשר ביצירה ארוכה."

לאחר הצלחת "חוזה הנישואין" החלו ההצעות זורמות אל רוסיני, שהחל לכתוב בקצב מזוהז, לעתים אף ארבע-חמש אופרות בשנה! למרות שהתקופה הייתה תקופת שפל יצירתי באופרה האיטלקית, הייתה פריחה מסחרית בתחום זה. בני אופרה רבים היו קיימים, וכולם התחרו זה בזה על ביצוע יצירות חדשות ועל גילוי כשרונות צעירים. רוסיני התאים עצמו מיד למצב.

הוא לא היה בררן במיוחד בטקסטים שהלחין, ואף קרה כי אחת האופרות הייתה כה סרת טעם שהשלטון הוריד אותה לאחר שלש הצגות בלבד. אפשר לומר כי הטובה העיקרית שצמחה לרוסיני משפע זה של כתיבה מוקדמת היא עצם ההתנסות שתמכה בהתפתחותו והבשלתו כקומפוזיטור. שיאה של תקופת יצירתו הראשונה היה הזמנת אופרה בת שתי מערכות - "אבן השוואה" - ע"י בית האופרה המפורסם "לה סקאלה" במילנו. גם הזמנה זו הושגה בהמלצתם של ידידים - זמרים שבצעו יצירות אחרות של רוסיני.

בשנים שלאחר מכן המשיך רוסיני בכתיבה פוריה ורבה והפך להיות מלחין האופרות המוביל באיטליה. יצירותיו הידועות ביותר בתחום היצירה הקומית היו "האיטלקיה באלג'יר", "הספר מסביליה", "לה צ'ינרנטולה" (לכלוכית) ו"העורב הלקחן". באופרות אלה שילב רוסיני יסודות קומיים, כגון:

- * חזרה על הברות באופן משעשע
- * "שירי פטפוט" המבוצעים במהירות גדולה
- * הקשה של הכנרים על עמודי התווים שלהם
- * ניגודים אבסורדיים בין תפקיד הליווי והמנגינה

לצד האמצעים הקומיים שילב רוסיני איפיונים רומנטיים וניצל ניצול מירבי את השירתיות האיטלקית.

כדי להספיק לכתוב הרבה, "מחזור" רוסיני חלק מן המוסיקה שלו, כמו מנגינות לאריות, מעברים תזמורתיים ועוד. גם הפתיחות שלו שמשו באופן מודולרי, ופתיחה אחת אף נוצלה בשלוש אופרות שונות... אך לצד ה"מחזור" שפע רוסיני רעיונות מקוריים, ונודע בעיקר באנסמבלים הקוליים לקבוצות זמרים סולנים ובסיומים המבריקים למערכות השונות.

מעבר למהירות יוצאת דופן בה הלחין את יצירותיו (השמועה מספרת כי "הספר מסביליה" נכתבה בשלושה שבועות בלבד!), הספיק רוסיני לערוך נסיעות רבות בהן ליווה רבות מן ההופעות של האופרות שלו. נסיעות אלו היו בעיקר לצרכי פרנסה, כיוון שבאותה תקופה לא מוסדו זכויות היוצרים, והכנסותיו מן האופרות היו מוגבלות רק לאופרות שבביצוען השתתף.

שלב נוסף בקריירה של רוסיני החל כאשר בשנת 1815 קיבל הזמנה מבית האופרה של נאפולי. עד אז, למרות ששמו כבר התפרסם בכל רחבי איטליה, לא בוצעו יצירותיו בנאפולי. הנאפוליטאנים היו גאים עד כדי כך במסורת האופראית המקומית, שלא הסכימו לקבל "צפוני" יליד עיר אחרת. בכל זאת, כאשר האמרגן של תאטרוני נאפולי, דומניקו ברבאיה, בקש לגוון ולהחיות את החיים האופראיים, בחר ברוסיני, וזה אף התמנה למנהל המוסיקלי והאמנותי בעיר. רוסיני "מלך" על נאפולי במשך שבע שנים, במהלכן נשא לאשה את אשתו הראשונה אליזבת, שהיתה קודם לכן פילגשו של ברבאיה... היא היתה זמרת סופרן בעלת יכולות קוליות נדירות, ורוסיני כתב תפקידים מיוחדים המתאימים ליכולות אלה. השותפות עם ברבאיה התפרסה על תחום נוסף: הפעלת שולחנות הימורים בכניסה לתאטרון, תחום רווחי ממנו התעשרו השניים...

בנאפולי עמדו לרשותו של רוסיני זמרים בעלי יכולת להם כתב תפקידים מסולסלים ובעלי שפע עיטורים כמקובל באותה תקופה, כמו גם מקהלה מצוינת ותזמורת טובה. ואכן - אפשר לראות כי תפקיד המקהלה הופך יותר ויותר חשוב, ומתפקיד של גוף המגיב פסיבית היא הופכת לשותפה בהתפתחות העלילה. גם התזמורת מקבלת תפקיד חשוב יותר ויותר. האנסמבלים מתרחבים ונעשים עשירים יותר, והגבולות בין חלקים שונים באופרה (קטעי מקהלה, אריות ואנסמבלים) מתחילים להיטשטש.

בסוף שנת 1821 ערך ברבאיה "פסטיבל רוסיני" בווינה. לכבוד האירוע ייצא את התאטרון שלו לאוסטריה יחד עם המלחין. הם שהו שם חצי שנה וזכו להצלחה רבה. רוסיני לא חזר עוד לנאפולי.

בשנת 1823 יצאו רוסיני ואשתו לביקור בפריס ובאנגליה, מבלי לדעת שלא יחזרו עוד לגור באיטליה. באנגליה לא זכו האופרות של רוסיני להצלחה, אך הוא זכה לסכומי כסף נכבדים מאריסטוקרטים רבים שביקשו לארח אותו בביתם. בשנת 1824 הגיע הזוג רוסיני לפריס, וקבעו בה את מושבם. המלחין התגורר בה למעשה עד יום מותו. הוא קיבל את ניהול התאטרון האיטלקי בפריס - בית אופרה בו העלה בעיקר את יצירותיו שלו, ולעתים קרובות עם זמרים איטלקיים. סגנונו של רוסיני החל להשתנות על מנת להתאים את כתיבתו לצרכיו של הקהל הצרפתי: הוא ניקה את האריות המעוטרות שלו מסלסולים; ביצירות החדשות שכתב, שילב בין שירתיות איטלקית לבין הסגנון ה"יבשי" שאפיין את האופרה הצרפתית; האריות מפסיקות להיות החלקים החשובים ביותר באופרה, ויש יותר ויותר קטעים המשלבים בין סולן ומקהלה; הוא עובר מהלחנת אופרות קומיות או חצי-קומיות להלחנת אופרות רציניות.

בפריס החלה להתפתח האופרה הראוותנית הקרויה "גרנד-אופרה", ורוסיני השתלב יפה בסגנון זה בשתי האופרות האחרונות שכתב: "הרוזן אורי" ו"וילהלם טל".

את האופרה "וילהלם טל", המהווה את פסגת יצירתו של רוסיני, הוא כתב בהיותו בן שלושים ושבע בלבד. לאחר מכן חי עוד כארבעים שנה, אך לא כתב עוד אופרות, אלא יצירות דתיות למקהלה, או יצירות לפסנתר. הסיבות לפרישתו רבות. חלקן, כנראה, בגלל תשישות גופנית ונפשית לאחר תקופה של אינטנסיביות בלתי סבירה, חלקן בעקבות שינוי השלטון בצרפת ואבדן החוזה שחתם עם המלך שרל העשירי, חלקן עקב היותו מבוסס מבחינה כלכלית והעדפתו להקדיש עצמו לאירוח (כמו כל דבר, גם את זאת עשה בנדיבות רבה, תוך הפגנת כשרונו השני – הבישול).

בשנותיו האחרונות נסע רוסיני מדי פעם לביקור בערי אירופה השונות. בביקורו בגרמניה פגש את מנדלסון. פגישה זו גרמה לשינוי ביחסו אל המלחין הגרמני שקודם לכן לא העריכו ביותר. הוא כתב לאמו ולאחותו: "יש בו חכמה, חיות וברק כל הזמן ובכל מילה. מי שחושב שאינו גאון צריך להיפגש עמו רק פעם אחת, ומייד ישנה את דעתו".

לאחר שהתאלמן בשנת 1843, נשא לאשה את אשתו השנייה אולימפ. משחלה במחלה ממושכת, נוספה סיבה נוספת אל הסיבות בגינן פרש ממלאכת ההלחנה. הוא נפטר ממחלתו בשנת 1868, אותה שנה בה בוצעה ההופעה ה-500 של האופרה "וילהלם טל".

רוסיני נחשב, כבר בעיני בני תקופתו, למלחין האיטלקי החשוב ביותר במחצית הראשונה של המאה ה-19. הוא זכה לפופולריות, יוקרה ועושר יותר מכל מלחין אחר, והשפיע מבחינה אמנותית על כל עולם האופרה אחריו. למרות ההתחייבויות הרבות והכמעט בלתי אפשריות שלקח על עצמו במהלך שנות עבודתו, נשאר רוסיני אדם אהוד ולא הסתכסך עם הדמויות הרבות והשונות אתן עבד - סולנים וסולניות, מפיקים ואמרגנים, נגנים, אנשי החברה הגבוהה ועוד. במשך ארבעים השנים בהן פרש כמעט לגמרי מכתובה ואירח הרבה בביתו, ביסס את מעמדו כאדם יקר, משעשע ואהוב על הכל.

אנקדוטות רבות קשורות ברוסיני, שהיה ידוע במענה לשונו החרף. בהיותו בתחילת הקריירה שלו בבולוניה ביקרו אותו על רישול בכתובת תפקידי התזמורת. "אתם צודקים", ענה, "הייתי מתקן זאת לו היה לי זמן לעבור על מה שכתבתי. אך אתם יודעים שיש לי רק חודש וחצי כדי לכתוב אופרה. ובכן - בחודש הראשון אני מבלה - וכי מתי אבליה אם לא עכשיו, כשאני צעיר? - ובשבועיים האחרונים אני כותב כל בוקר את הקטע עליו יש חזרה אחר הצהריים. ובכן - מתי יש לי זמן לעבור ולתקן שגיאות קטנות בליווי?"

כאשר ידידו הברון גיימס דה רוטשילד שלח לו ענבים משובחים מן החממה שלו, כתב לו רוסיני: "מחשבה נאה, אך אני אינני בולע את היין שלי בגלולות". רוטשילד הבין את הרמז ושלח לו מיינו המפורסם.

על היצירה

האופרה "העורב הלקחן" היא מלודרמה בשתי מערכות. היא נכתבה לליברית של ג'ובאני גראדיני, על פי קומדיה באותו שם מאת ד'אוביני וקאיני, שנכתבה שנתיים קודם לכן. האופרה של רוסיני בוצעה לראשונה בבית האופרה "לה סקאלה" במילנו בתאריך 31.4.1817, ולאחר מכן במילנו ובפילדלפיה. בשנת 1833 נבחרה "העורב הלקחן" ליצירה שתחנך את "בית האופרה האיטלקית" שהוקם בניו-יורק ע"י לורנצו דה-פונטה (הליברטיסט המפורסם של מוצרט).

רוסיני השקיע מאמץ מיוחד באופרה זו, מתוך רצון לכבוש את לב הקהל במילנו, קהל שאחד במיוחד אופרות גרמניות דווקא. לכן, האופרה אינה רק קומית, אלא משולבים בה גם יסודות מלודרמטיים, למשל - תפילה נוגעת ללב בתחילת הפינלה של המערכה השניה. כנראה שמאמציו הצליחו, כי בספרו "חיי רוסיני" כותב סטנדל: "זה היה ערב הבכורה המוצלח ביותר הזכור לי אי פעם".

עם זאת, לאחר הביצוע בניו יורק נשכחה האופרה לזמן רב, והועלתה מחדש רק בשנת 1965 בפירנצה. גם היום אין מרבים להעלותה במלואה, ובעיקר מבוצעת הפתיחה שלה בקונצרטים סימפוניים. פתיחה זו חביבה על התזמורות בהיותה מבריקה במיוחד, ועל הקהל בשל השילוב בין היסודות הקומיים והדרמטיים שבה.

עלילת האופרה עצמה היא מעין מחזה של טעויות, בו מאשימים את המשרתת המסכנה נינטה בגנבת כפית של כסף, ומשליכים אותה לכלא. בסופו של דבר נמצאת האבדה בקנו של עורב (כידוע, אוהבים העורבים לאסוף חפצים מבריקים), והכל בא על מקומו בשלום.

מאפייני היצירה

הפתיחות של רוסיני הן יצירות עצמאיות העומדות בפני עצמן, מבחינת המבנה, מבחינת האורך ומבחינת החומר המוסיקלי. בפתיחה "העורב הלקחן" שלשה חלקים עיקריים, שכל אחד מהם מפתיע ומהווה ניגוד לחלק שלפניו. לכל אחד מהחלקים נושא מלודי משלו.

החלק הראשון הוא שיר לכת חגיגי (Maestoso Marziale). רוסיני משתמש בחלק זה בכל האמצעים המקובלים למרש כזה:

*תזמור מלא (טוטי)

*מרקס הומוריתמי

*מקצב אפייני המורכב מרבעים ומתבניו מנוקדות

* מהירות מדודה

*עצמה גבוהה (ff)

*המלודיה מתחילה בקפיצה של קוורטה בעליה.

כל האפיונים המקובלים הללו מחוזקים על ידי חידוש תזמורי בתחום האופרה: שלשה טמבורים המבצעים טרמולו בנוסח צבאי, שיופיע אחר כך באופרה עצמה כאשר משליכים את נינטה לכלא.

הנושא בנוי ארבע פסוקיות. שלוש הראשונות מהוות סדרת סקוונצות בירידה (במרווח טרצה) והאחרונה שונה מהן בתכלית ומהווה סיום בתנופה:

החלק השני הוא ריקוד קליל, ומהווה ניגוד לחלק הראשון בכל מאפייניו:

<u>חלק ראשון</u>	<u>חלק שני</u>
מאסטוזו	אלגרו
4/4	3/4 (למעשה: 9/8)
ff	p
טוטי	כלי קשת
מז'ור	מינור
רבעים ותבניות מנוקדות	רצף של טרילולות
בעיקר קפיצות	בעיקר סקונדות
הומוריתמי	מנגינה וליווי
הוראות ביצוע:	
משקל:	
עצמה:	
תזמור:	
טונליות:	
מקצב:	
מרווחים:	
מרקם:	

לנושא פסוקיות רבות ה"משוחחות" זו עם זו. החיתוך ביניהן ברור. סימונו של הנושא, חריף ובעוצמה מרובה, מהווה לו ניגוד חריף:

החלק השלישי גם הוא שונה מקודמיו באפיו. זהו ואלס אוורירי ומלא שמחה. אחד המאפיינים הבולטים שלו הוא מבנה המשפטים המוסיקליים: המשפטים מחולקים לקצר-קצר-ארוך (שתי תיבות-שתי תיבות-ארבע תיבות). שני החלקים הקצרים הם תבנית חוזרת, עם שינוי קטן (הגדלת המרווח או סקוונצה), והחלק הארוך מהווה מעין תשובה או ניגוד, עיני היפוך הכוון של המלודיה. רוסיני אף מחלק את שני הצאי המשפט בין שני כלים שונים.

אפיון נוסף הוא קפיצה בעליה בסיום כל חלק של המשפט, קפיצה המעניקה למוסיקה תנופה ועליזות.

The musical score is for woodwinds in D major. It consists of five staves:

- Staff 1 (Obs.):** Oboe part. Starts with a dynamic of *p* and a tempo marking of *(poco tranquillo)*. It includes the instruction "I. Solo" and "dolce ed espress.". The tempo changes to *(poco animato)* later in the piece.
- Staff 2 (Fl.):** Flute part. Starts with a dynamic of *p* and a tempo marking of *(poco animato)*. It includes the instruction "Ob. I".
- Staff 3 (Obs.):** Oboe part. Starts with a dynamic of *p* and a tempo marking of *(poco animato)*.
- Staff 4 (Picc.):** Piccolo part. Starts with a dynamic of *p* and a tempo marking of *(poco animato)*.
- Staff 5 (Picc.):** Piccolo part. Starts with a dynamic of *p* and a tempo marking of *(poco cresc.)*.

אל תוך הוואלס נכנס לרגע הריקוד מן החטיבה השנייה (בגלל המשקל הדומה, מהווה הריקוד מעין חלק ב' בתוך הוואלס). אך הוואלס חוזר וממשיך וחוזר עד שהשטף נעצר עיני תרועת כלי הנשיפה.

הקודה מהירה, רבת עצמה ומפגינה פעילות יתר: במהירות רבה מתחלפים בה קפיצות של כל התזמורת, שטף של סולמות יורדים, עליה כרומטית ומערבולת של תבניות קצרות חוזרות. שני אקורדי הסיום מותירים אותנו חסרי נשימה. כדרכו, בכל חלקיה של הפתיחה משלב רוסיני הומור דק הבא לידי ביטוי בצורות שונות.

מעקב בעת ההאזנה

היצירה נפתחת בטרמולו של התופים, המופיע שלוש פעמים, ויוצר ציפייה לכניסה החגיגית של נושא המרש.

Maestoso marziale

Tamb.

f *p* *mf*

ואכן - הציפייה מתממשת, והנושא החגיגי מתחיל במלוא העוז, כשהוא מופיע בכל התזמורת במקצב "מרשי" אפייני.

המשפט הראשון נשמע בשלמותו, על כל פסוקיו, ומייד לאחריו נשמעים שני "הדים", האחד בכלי העץ הגבוהים בצלילים שקטים, והשני בקרן הראשונה בצלילים חרישיים עוד יותר.

הנושא חוזר בשנית. בסיומו מופיעה מודולציה הגורמת לו להתנשא מעלה ומעניקה לו יתר עוז. בעקבותיו חוזרים בשנית גם ה"הדים" - הפעם בכלים אחרים.

הנושא מופיע בשלישית במעין פיתוח: שני פסוקים קצרים ומינוריים, המוגשים בתבנית סקוונציאלית. מייד לאחריהם חוזר המשפט הראשון בשלמותו, גורר אחריו את שני ה"הדים".

מופיע ווריאנט נוסף של הנושא, השומר על התבנית הריתמית הקבועה, על המחוות ועל החזות הכללית אך משנה כוונים, מוסיף דגשים ונוודד לסולמות אחרים:

גם כאן לא נגרע חלקם של "ההדים".

המשחק נקטע ע"י חזרת שלושה המופעים של הטרמולו בתופים. אליהם מצטרפים הכינורות בתבנית קצרה ומהירה החוזרת על עצמה כבמערבולת ומגדילה את המתח תוך הגברה והאצה:

וכאילו לא די בזאת, מגייס כאן רוסיני את כל "כוחות המתח" ומוסיף ארבע קריאות מודגשות של כל התזמורת, באקורד דומיננטי, פרמטה ארוכה והפסקה כללית....

לאחר שנמתחה הציפייה עד לקצה גבול היכולת, מתחילה החטיבה השנייה המהווה אנטי-תזה לכל הציפיות. מעל לנגיעות קלות בכלי הקשת, מביאים הכינורות הראשונים והויולות מנגינה קלילה ואוורירית:

לאחר כמה פסוקים מתפרצת התזמורת כולה בפתאומיות בשתי מחוות החלטיות :

4 Hns
in E
in G
Tpt III
Tuba
Timp.
in E.H.
Vln. II

שלושה הגדים קצרים ושקטים משמשים כמעבר, ושוב מתחיל הריקוד לזרום כמקודם, הפעם במזיזור ובהעשרת הגוון על ידי החליל.

בהדרגה נוספים למרקם עוד ועוד כלים, התזמורת מתעבה ואף מנגינת הריקוד הקלילה מתעצמת והופכת עצבנית משהו, חוזרת על אותו צליל ואותה תבנית שוב ושוב.

כל התזמורת מתקבצת לתרועה עזה. את התרועה מובילים הכלים הנמוכים (טרומבונים, טובה, פגוטים, צ'לי, קונטרבסים), והכלים הגבוהים מלווים ומוסיפים עצמה ועושר צלילי.

C
Obs.
Bns
Trbs I. II.
Vln. I

התרועה חוזרת פעמים מספר בשינויים קלים, מתעצמת ומאיצה עד שהכינורות לוקחים שוב את הבכורה. הם נוטלים את התבנית הריתמית של הריקוד, והופכים אותה לנוסחה סיומית מלהיבה וסוחפת הנקטעת בהדרגה להיגדים קצרצרים, עד שהיא עוצרת על צליל בודד החוזר על עצמו:

הד קצר עונה לכינורות, ומעבר קצר ושקט בצלילים ארוכים של כלי הנשיפה מוביל אל החטיבה הבאה:

נעימת ואלס אוורירית ומלאת שמחה עוברת במענים בין האבוב לחליל מעל לליווי של כלי הקשת:

המשכה של הנעימה, המופיע בפיקולו קלרינט ופגוט, שאוב מן המנגינה של החטיבה הקודמת:

Picc. *p legg*
I. Solo
Cl. in A *p legg*
I. Solo
Bns *p legg*
Vlns I. II *pizz.*
p
Vc. D.B. *p*

כל חלקו זה של הוואלס חוזר בשנית בתזמור קצת שונה.....

בהמשכו נשמעת מנגינה נוספת בנוייה באופן דומה, אך הפעם בביצוע הקרנות, עם מענה של הכינורות וכלי העץ:

E
Cl. in A *ppp possible*
Hns in G *ppp possible*
Tamb. *ppp possible* *div. arco*
Vln. I *ppp possible*
Cl. in A
Hns in G
Vln. I

גם מנגינה זו חוזרת בסקוונצה.

כל החלק הזה חוזר שוב בתזמור שונה, ואז שוב ושוב בקרשנדו ובתזמור מלא יותר, עד שהוא הופך למערבולת של תבניות קצרות חוזרות. המערבולת הולכת ומואצת, ולפתע בוקעת ממנה אותה תרועה מוכרת עזה ונמרצת של הטרומבונים וכלי הקשת הנמוכים:

התרועה הופכת לדהרה אנרגטית הנקטעת ע"י הפסקה מלאת ציפיה, ואחריה חוזר הריקוד הקליל והמינורי שהופיע בתחילת החלק השני, בביצוע העדין של כלי הקשת.

גם הפעם נקטע הריקוד ע"י זוג מחוות תוקפניות של כל התזמורת, ומעבר קצר ורך בצלילים ארוכים משיט שוב בנחת לעבר חזרתו של הוואלס.

הוואלס חוזר כלשונו, על כל חלקיו, אך בסופו הופך למערבולת סוחפת ע"י חזרה אובסיבית על תבנית אחת.

כלי הנשיפה ממתכת נוטלים יזמה ומשמיעים את תרועתם הידועה, בליווי נלהב של כל התזמורת. התרועה מועצמת ומעבירה אל הקודה.

הקודה מהירה ורבת עצמה. היא מתחילה בקפיצות משולחות רסן:

וממשיכה ברצף של סולמות וקפיצות בכוונים שונים.

רק לאחר שמוצו כל האפשרויות מגיעים לצליל האחרון והחזק של הסיום.

הצעות לפעילויות

1. הכרת המרש ותכונותיו

- השמעת כמה פתיחות של מרשים שונים, ועמידה על המשותף ביניהם.
- האזנה לתחילת המרש מתוך הפתיחה של "העורב הלקחן", ובדיקת המידה בה מופיעים בו סממני המרש שנמצאו ביצירות הקודמות.
- חיבור מרש על פי כל המאפיינים שצויינו (המנגינה תושמע בקסילופון, והליווי בכלי נגינה שונים).
- פעילות בתנועה: צעידה בהתאם לפעמות המרש, תוך שינוי כוון בסיום כל פסוק. ה"הדים" באים לידי ביטוי בחיקוי תנועתו.

2. השוואה בין החטיבה הראשונה לשנייה (מרש מול ריקוד)

- הכנת כרטיסים שעליהם כתובים מאפיינים מוסיקליים שונים (בהתאם לטבלה בסעיף "מאפייני היצירה").
- סידור הכרטיסים מתחת לכותרת המתאימה להם (שתי כותרות: "מרש" ו-"ריקוד").
- הבחנה בשינויי משקל: המורה מאלתר מנגינות במשקל שיתחלף בין זוגי למשולש. על התלמידים להראות בתנועה את השינוי. (למשל: לנצח 3 / 4 ולנצח 2/4, או להראות תנועות מעוגלות במשקל משולש ותנועות ישרות במשקל זוגי). לתוספת הבלטה אפשר לחלק את הכתה לשתי קבוצות, כשכל אחת מבצעת משקל אחר.
- יישום יכולת ההבחנה במשקל על שירים שנלמדו בעבר, ואחר כך על שתי החטיבות בפתיחה.

3. החטיבה השלישית - ואלס

- המחשה בתנועה:
המורה יבקש מתלמיד להדגים (בפנטומימה) או ידגים בעצמו תנועות שונות של זריקת כדור עם תנופה. התלמידים ילוו את התנועות במחוות קוליות. סביר להניח שהקולות יכללו גליסנדי בעליה, ואז אפשר להשמיע את תחילת הוואלס, ולבקש מהתלמידים לדמות בידיהם זריקת כדור בהתאמה למוסיקה. שמיעת המשך המשפט (ירידה בשמיניות) והתאמת תנועת הכדור. אפשרויות לדוגמא: גלגול על הרצפה, כדרור מהיר וקרוב, העברה מהירה מיד ליד. (מתאמנים בביצוע לפי המוסיקה, ושמים לב לכך שבחלקים הקצרים של המשפט התנועות ארוכות ובחלק הארוך הצלילים קצרים).
בדיקת המנגינה השניה ומחברים "תנועות כדור" מתאימות.
מנסים לאלתר מנגינות שחלוקת הפסוק בהן היא קצר-קצר-ארוך.
מבצעים את כל החטיבה בעזרת כדורים.

"העציץ הריק" אופ. 16 לתזמורת, למקהלת ילדים, לילד-סולן ולקריין
מאת לורין מאזל (נ' 6.3.1930)

על המלחין

לורין מאזל נולד בפריס להורים אמריקאים. הוא הגיע לארה"ב בגיל צעיר ושם קיבל את חינוכו. כבר בילדותו גילה כשרונות מוסיקליים יוצאי דופן: מגיל ארבע גילה זכרון חזותי מדהים ושמיעה אבסולוטית. הוא החל לנגן בפסנתר ובכינור מגיל חמש, ובו בזמן למד ניצוח בעיר פיטסבורג אצל ולדימיר בקלייניקוף. בגיל שבע הוזמן ע"י טוסקניני לנצח על תזמורת NBC, וכן הכין את התזמורת הפילהרמונית של ניו יורק לקונצרט הקיץ שלה. בשנת 1939, בהיותו בן תשע, הוא ניצח בהוליווד על תזמורת לוס אנג'לס, לצידו של המנצח המפורסם לאופולד סטוקובסקי. בגיל שש-עשרה החל מאזל ללמוד באוניברסיטת פיטסבורג שפות, מתמטיקה ופילוסופיה. בהיותו סטודנט, בשנים 1949 - 1950, שימש ככנר וכמנצח משנה בתזמורת פיטסבורג. כמו כן הקים את רביעיית המיתרים של פיטסבורג. בשנת 1951 השתלם מאזל באיטליה במוסיקה של הבארוק, בעזרת מילגה מקרן פולברייט היוקרתית. באותה תקופה החל גם לנצח על מיטב תזמורות אירופה. בשנת 1960 היה מאזל לאמריקאי הצעיר ביותר שניצח על יצירותיו של וגנר בפסטיבל הידוע בביירוית. הוא גם היה המנצח החוץ-אירופאי הראשון שהוזמן לנצח על מחזור האופרות "טבעת הניבלונגים" של וגנר.

הקריירה שלו כמנצח אופרה חובקת עולם: מטרופוליטן אופרה, האופרה של פריס, האופרה המלכותית של לונדון, האופרה של וינה, לה-סקאלה במילנו ועוד. כמו כן שימש כמנצח ראשי וכמנהל מוסיקלי בתזמורות מובילות: עשר שנים כמנהל מוסיקלי בתזמורת קליבלנד, שלוש שנים כמנהל האמנותי של האופרה בווינה, וכן כמנהל המוסיקלי של תזמורת פיטסבורג. הוא הקליט מאות תקליטים ותקליטורים, שזיכוהו בפרסים חשובים.

בקשר ליצירות לילדים, כדאי לציין במיוחד את הביצוע שלו ליצירתו של רוול "הנער והקסמים" (אופרה לילדים) אשר זכה להצלחה ולפרסים רבים.

לורין מאזל הוא אחד המנצחים החשובים ביותר בעולם כיום, וגם יצירותיו מתחילות לתפוס מקום נכבד במסגרת המוסיקה בת-זמננו.

התזמורת הפילהרמונית הישראלית העניקה ללורין מאזל עיטור כבוד עת ניצח בארץ על קונצרט חגיגי במלאת ארבעים שנה למדינה.

סיפור העלילה

"העציץ הריק" היא יצירה תכניתית המבוססת על סיפור עלילה. הקריין מספר את רצף העלילה תוך כדי היצירה.

הסיפור מתרחש בסין העתיקה אשר במזרח הרחוק. באותו חבל ארץ סיני אהבו כולם פרחים, אך יותר מכולם אהב אותם נער קטן בשם פינג, אשר כל פרח שגידל הפליא לפרוח.

הקיסר הזקן, אשר הרגיש שימיו ספורים, רצה למנות לעצמו יורש. הוא התלבט וחשב מי יוכל להחליפו וכיצד ייבחר הקיסר הבא. לפתע הבריק במוחו רעיון - הפרחים הם שיבחרו!!

והכרוז יצא: "הקשיבו, הקשיבו ילדי סין! עליכם להגיע מיד לארמונו של הקיסר. ושם, בארמון יקבל כל אחד ואחד מכם זרע מיוחד של פרח. הילד שיצמיח את הפרח היפה ביותר מתוך הזרע, יהיה הקיסר הבא של סין!"

מיד התקבצו ובאו מכל רחבי הממלכה ילדים ילדים, וכל אחד קבל מידי הקיסר עצמו את זרע הפרחים. בין הילדים היה גם פינג, שכבר טווה בחלומו את בגדי נסיכותו...

זרע פינג את זרע הפרח בעציץ, השקה את העציץ וטיפל בו, אולם לאכזבתו הרבה לא צמח מן האדמה דבר. שוב השקה, שוב חיכה - לשווא. העציץ נשאר ריק. שאר הילדים, שעציציהם פרחו ושגשגו, לעגו לו על כך, ופינג המסכן היה עצוב וכמעט ביקש את נפשו למות.

והנה הגיע היום הגדול בו צריכים היו כל הילדים להראות את פרי עמלם לקיסר. בעצתו של אביו הלך גם פינג עם העציץ הריק.

עבר הקיסר מילד לילד, וכשהגיע לפינג שאל בכעס: "אתה מעז להביא לי עציץ ריק?" פינג פרץ בבכי וענה במבוכה שהוא זרע את הזרע, השקה אותו וטיפל בו באהבה, אך האדמה לא הצמיחה דבר.

שתק הקיסר רגע ארוך, ואז הציף החיוך את פניו. "מצאתי אותו!" - קרא בקול- "מצאתי את האדם היחיד הראוי להיות קיסר! אין לי מושג היכן השיגו כל האחרים את הזרעים שלהם כי הזרעים שאני נתתי להם היו כולם אפויים ומזרעים אפויים לא יכול לצמוח שום דבר. אני מודיע בזאת שהילד הזה, הילד שהיה לו אומץ לומר את האמת על העציץ הריק... יהיה הקיסר הבא של סין!"

על היצירה

"העציץ הריק" בוצעה לראשונה בלונדון בפברואר 2000, בניצוחו של המלחין. מאזל הקדיש את היצירה לבנו, אורסון.

היצירה מולחנת כרצף אחד (through-composed) ומתקדמת בהתאם לעלילה. החלוקה הפנימית נעשית לפי הסצנות השונות של הסיפור, וכל סצנה זוכה לסביבה צלילית מתאימה. המעבר מחלק לחלק יכול להיות ברור ומובהק, כמו במעבר בין שיר הלעג של הילדים לבין שיר היחיד של פינג. במקרה כזה הניגוד מעצים את הרגשות. במקומות אחרים זורמים הקטעים אחד אחרי השני ואז העלילה זורמת.

לגופים המשתתפים תפקידים שונים:

הקריין מספר את הסיפור ומביא את קולות המבוגרים: הקיסר ואביו של פינג.
מקהלת הילדים משמשת בתפקיד ילדי סין, ומביעה את רגשותיהם: התקוה להבחר לקיסר, הלעג לפינג והשמחה על בחירתו.
הילד הסולן מביע את רגשותיו ואת תקוותיו של פינג.

לתזמורת תפקיד מגוון:

* היא יוצרת את האווירה ה"סינית" על ידי גווני הכלים. יש שימוש נרחב בכלי נשיפה מעץ (סקציית כלי העץ מורחבת וכוללת 13 כלים) ובכלי נקישה, בעיקר תיבות וכלים מצלצלים (קסילופון, קסילורימבה, קערות טיבטיות, גלוקנשפיל, צ'לסטה, גונג, תיבות סיניות, תיבת עץ, מקלות ועוד).

* היא מנגנת מוטיבים שונים ה"מציירים" רגעים בעלילה. למשל: הרגע בו עולה במוחו של הקיסר רעיון, מצוייר ע"י אקורד אחד קצרצר ובסטקטו של כל כלי הנשיפה.

* היא משמשת רקע לסיפורו של הקריין ומתארת את האווירה הרגשית המתאימה.

אך לא רק התזמורת קבלה את תפקיד התמיכה בטקסט. היחס טקסט – מוסיקה בא לידי ביטוי גם באמצעים מצלוליים, מלודיים וקצביים.

לדוגמה-

• מוטיב ה"עצב" מובע באמצעים מלודיים מקובלים של "מוטיב האנחה" (סקונדה יורדת) וטריטון יורד

• עייפותו של הקיסר מתבטאת במשקל איטי, וריבוי דמימות

כמו כן מנוצל הטקסט גם ליצירת אפקטים מצלוליים מיוחדים. דוגמה לכך משמשת המילה Emperor:

השפה המוסיקלית של היצירה משלבת ניבים מערביים עם יסודות מן המזרח הרחוק.

מן המזרח לקח מאזל את הבסיס הצלילי ליצירה, והוא הסולם הפנטטוני.

דוגמא למנגינה הבנויה על סולם כזה הוא שירו של פינג המתאר את הטיפול בצמח:

כמו כן הוא משלב סממן האפייני למוסיקה הסינית, והם הקישוטים והסלסולים המודגשים.

מאידך, הוא מרשה לעצמו "ללכלך" את הסולם הפנטטוני בצלילים חורגים ובכך מגיע לסולם "מערבי" שבו שבעה צלילים.

נימה מערבית מוענקת ליצירה גם באמצעות הניבים המוסיקליים שמאזל משתמש בהם לתאור רגשי: סקונדה קטנה יורדת (מוטיב האנחה) כביטוי לעצב, שיר הלעג של הילדים המזכיר שיר משחק מערב-אירופאי, יסודות קצביים של מרש ועוד.

לתוך הפנטטוניות משלב המלחין גם את הטריטון, ודבר זה מקשר את היצירה למוסיקה המערבית של המאה ה-20. הטריטון מופיע הן כתופעה מלודית יוצרת מתח, והן כתופעה הרמונית היוצרת דיסוננס.

טריטון במלודיה:

טריטון בהרמוניה:

מאזל שומר על האוירה ה"אקזוטית" בהרמוניה על ידי כך שאיננו פותר טריטון בדרך הטונלית המקובלת, אלא הוא פותר אותו לקוינטה. בכך הוא נמנע מצלצול "טרציאלי". לדוגמא:

ההרמוניה מתבססת לעתים קרובות על קוינטות וקוורטות מקבילות. לדוגמא:

העולם הקיצבי של היצירה גם הוא משרת את האוירה ואת הטקסט. יש אמנם חלוקה לתיבות, אך החלוקה מלאכותית ואין לה משמעות מוסיקלית, פרט למקומות בודדים. להיפך - מאזל משתדל לכתוב את המנגינות כך שיחצו תיבות וייצרו קוים ארוכים. כתוצאה מכך ישנם חילופי משקל רבים וא-סימטריה בחלוקה הפנימית.

למקצבים יש אופי דיבורי, והם עוקבים אחרי האינטונציה של הטקסט.

לעומת זאת, משמשים המקצבים והמשקל לאיפיון משטחים מסויימים בעלילה.
למשל-

המוטיב של פינג המאפיין שובבות הוא במשקל של 7/16 במוטיב ריתמי קופצני:

ואילו מרש הילדים במשקל קצוב של 4/4:

מיתרים - תיבה 49

אחד המאפיינים הבולטים של היצירה הוא "חילופי בלוקים". זוהי תופעה של חילופי מרקם ותזמור באופן פתאומי. בדרך כלל, צמוד קיטוע זה אל ההתרחשויות בסיפור העלילה, אך למעשה תופעה זו אופיינית לרבים ממלחיני המאה ה-20. (דוגמא לסגנון כתיבה בו מתחלפות סביבות צליליות בצורת "קולאז'" אפשר למצוא ביצירות של סטרווינסקי ושל פרוקופייב).

מעקב בעת ההאזנה

כבר בפתיחה נוצרת אוירה של עולם קסום ואקזוטי, עולם המזרח הרחוק וסין העתיקה. השלווה והרוגע המאפיינים את המזרח מתוארים במנגינה ארוכה ואיטית בשני חלילים, חליל רגיל וחליל אלט. הקו של החליל העליון מאופיין בצלילים ארוכים על בסיס פנטטוני, המעוטרים בקישוטים.

הקריין מתחיל לספר את סיפור העלילה. כאשר הוא מתאר את פינג הקטן ישנו תאור חי וציורי של הילד על ידי כלי העץ, במקצב א-סימטרי, בסטקטו, ובהבלטה של מוטיב קופצני בקלרינט. כל אלה יוצרים את הרושם של ילד שובב ושמח. (הוראת הביצוע היא "lively")

כאשר מסופר על כך שכל מה שהוא זורע פורח להפליא, מתוארת הפריחה על ידי אקורד רחב מאד במיתרים, גליסנדי בנבל ו"מניפה" ענקית הנפרשת על פני התזמורת כולה. הכינור מצייר בקו רחב את היופי וההדר של הפרח הנפתח. אותו

רגע קסום השמור לדרכיו המופלאות של הטבע. (הוראת הביצוע היא "gently"
("blooming

לאחר מכן מוצג הקיסר הזקן. המשקל מתחלף ל - 3/2, כלי הקשת "נאנחים" בגלישה של סקונדות קטנות בירידה (מוטיב האנחה). טרילים והפסקות ברוב הכלים מוסיפים לתחושת העייפות והזקנה.

הקיסר הזקן (בקולו של הקריין) מתלבט כיצד לבחור יורש, ולפתע מבריק במוחו רעיון. רגע הברקת הרעיון מתואר ע"י אקורד קצר בכלי המתכת.

טריל מהיר בתיבות סיניות ומלודיה מעוטרת בחצוצרה מלווים את הכרזתו של הכרוז על החלטתו של הקיסר.

הילדים הבאים מכל קצות הארץ צועדים במרש קצוב במשקל של 4/4 (הוראת הביצוע היא "heavy"). מקהלת הילדים שרה מנגינה קצובה בסולם פנטטוני:

Childrens Choir

March March on through the Land March to see the Emp - pe - ror,

March March on through the Land to God - on - Earth we go

שירת המקהלה הנה רב הזמן באוניסון. כאשר היא נחלקת לשני קולות, הילדים שרים קווים מקבילים היוצרים מתיחות צורמנית מסויימת:

Cildrens Choir

Ne - ver fal - ter ne - ver stum - ble

כאשר המלים אומרות "רוצו... הקיסר אינו יכול לחכות" מתחילה האצה של המוסיקה, גם ע"י אצ'לרנדו וגם ע"י סטרטו במנגינה.

כל ילד מטפח בלבו תקווה להיות הקיסר הבא. תקווה זו מתוארת אף היא בעזרת מוטיב מוסיקלי:

I shall rule the land yes!

מוטיב זה הוא בעל אופי תרועתי, ומשולבת בו קריאת התלהבות ללא גובה מוגדר: "yes!" (הוראת הביצוע: "enthusiastically").

פינג מתכנן את גידול הפרח בעציץ מיוחד, באדמה הפוריה ביותר, ומתאר את כל התהליך במלים רכות של אהבה. התכנון, התקווה והחלום מובעים בקולו של ילד סולן, במנגינה רכה ולירית המאופיינת במרווחי סקונדה. קולו של פינג מלווה בעדינות בשניים או שלשה כלים (תחילה חליל אלט וקרן מעומעמת, ואחר כך קלרינט, כנור וחצוצרה מעומעמת). המילה pot (עציץ) מודגשת הן ע"י קפיצה במנגינה והן ע"י אקורד קצר של כל כלי התזמורת.

Boy Soprano

I shall plant the Emp - 'ror's pre - cious flow - er seed... I shall
plant it in a pot a ve - ty spe - cial pot

המוטיב של פינג שהופיע בתחילת היצירה מתחיל גם את החטיבה הבאה, אך בתזמור עשיר יותר.

כאשר העונות חולפות, והזמן עד ההליכה לקיסר הולך ומתקצר, אנו שומעים את שרון הזמן בבס, החוזר בעקביות על טריטון בירידה:

כאשר מתברר כי כל הילדים הצמיחו פרחים ורק עציצו של פינג ריק, לועגים לו הילדים. המלחין משתמש כאן במנגינה בת שני צלילים המזכירה, גם במקצבה, שירי משחק של ילדים.

Tbni.

Cildrens Choir

f

Ping Ping's green thumb is now a yel-low slug, yel-low slug, yel-low slug

שירת הילדים מחוזקת ומוכפלת ע"י ויולה וע"י קבוצות מתחלפות של כלי נשיפה, וזוכה למענה של כלי המתכת. הילדים חוזרים על המילה empty (ריק) ואף צועקים אותה.

Cildrens Choir

(shouted)

emp - ty emp - ty emp - ty EMP - TY!

שוב אנו שומעים את המוטיב של פינג, ואז שר פינג הסולן, בהכפלה של כנור סולו, המגבירה את תחושת העצבות.

Boy Soprano

Lov - ing - ly I held the sed (the stem, the leaf, the bud, the flow'r to be

מוטיב זה מאופיין בירידה בסקונדה קטנה ולאחר מכן בטריטון.

תחילה מתאר פינג איך טיפל בזרע באהבה והשתדל להצמיחו. בהמשך משמש אותו מוטיב להבעת תסכול, יאוש ורצון למות.

Boy Soprano

Ping has lost Pin - gy wants to die die die

בתוך הסולו של פינג יש "ציור" מוסיקלי יפה לקטע של הציפיה. הטקסט אומר "חיכיתי וחיכיתי", ובמוסיקה יש חזרה על מוטיב קצר עם הפסקות תכופות, כאשר ברקע מתקתקים התיבה והפסנתר את תקתוקו של שעון הזמן.

Boy Soprano

I wait - ed and wait - ed sat and wait - ed bowed and wait - ed fret - ted and wait - ed des - paired and wait - ed wait - ed wait - ed wait - ed

אביו של פינג, בקולו של הקריין, משכנע אותו ללכת בכל זאת לקיסר.

בחטיבה הבאה, המתרחשת בארמונו של הקיסר, משמשת התזמורת כתפאורה חזותית ורגשית. תחילה היא מציירת בקורים רחבים של גליסנדי בעליה את גלי הילדים הנוהרים אל הארמון:

ואחר כך את המתח הכרוך בסקירתו של הקיסר, מתח של הילדים, של הקיסר עצמו, של פינג - וכמובן גם של קהל המאזינים.

המתח מתעצם שוב בעזרת תקתוק שערן הזמן, הפעם ע"י הטימפני המדגיש במונוטוניות את הפעמות. ברקע נמשך צליל בס ארוך (נקודת עוגב).

תזמור זה ממשיך לאורך כל הדו-שיח בין הקיסר לפינג, כאשר עדיין אין יודעים האם סופו של פינג יהיה טוב או רע. מיד לאחר מכן עובר הטימפני לטרמולנדו - זהו זמן ההתלבטות של הקיסר, ואז - נקישה מצלצלת של הקערה הטיבטית מציינת את רגע ההארה: הקיסר מצא את הפתרון!

רגע ההכרזה מלווה בקרשנדו של הגונג ובתרועת כלי המתכת בטריולות, כיאה להכרזה מלכותית.

פינג הנרגש שר את מנגינת התקווה ששרו הילדים בחלק הראשון, והפעם מצטרפת אליו מקהלת הילדים ומלווה אותו בחיקוי. התזמור עשיר והאווירה חגיגית. כל המשתתפים נוטלים חלק ברגע מיוחד זה, כאשר נפתרים כל הקונפליקטים בעלילה.

Boy Soprano
one day I'll rule the Land I'll rule the Land

Childrens Choir
one day he'll rule the Land

הילדים חוזרים הביתה, הקיסר ופינג מטיילים יד ביד בגן, והקריין מזכיר ומפרט את מוסר ההשכל של היצירה.

היצירה מסתיימת באותו אופן שבו התחילה - ווקליזה מסתלסלת ואיטית, הפעם בקולו של הילד במקום בחליל, בליווי חליל אלט, פיקולו וצלצולים עדינים של הקערה הטיבטית.

Boy Soprano

הצעות לפעילות:

1. כדאי להשמיע דוגמאות ליצירות אחרות שבהן משולב קריין בתוך היצירה: "פטר והזאב" מאת פרוקופייב, "מעשה בחייל" מאת סטרוינסקי, "דירה להשכיר" מאת יחזקאל בראון ועוד. אפשר לדון בכתה על הנושא: במה תורם הקריין ליצירה, ובמה הוא מגביל אותה (לעומת, למשל, "ציפור האש" ו"פר גינט", שבהן אין קריין). כדאי לציין, כי ל"ציפור האש" היה מימד חזותי, מאחר שנכתבה לבלט, "פרגינט" מתבסס על מחזה עם טקסט ידוע, ואילו "העציץ הריק" קיים אך ורק כיצירה מושמעת.
2. אפשר לשיר סולם פנטטוני ולאחר מנגינות שונות בסולם זה. לאחר מכן אפשר לשיר מספר מנגינות מתוך היצירה.
3. אפשר לבנות סולמות פנטטוניים מצלילונים וליצור תזמורת מאלתרת.
4. אפשר להשמיע מוסיקה סינית אותנטית, ולבדוק מה הכלים המאפיינים אותה. בהתאם לתשובות התלמידים אפשר להוסיף לתזמורת הכתתית פעמונים, גונג, מצילות וכלי נקישה שונים.
5. אפשר להמחזז את סיפור העלילה, וללוות את הסיפור בתזמורת שהקמנו. לפני כל קטע כדאי לשאול: איך נתאר את הקיסר הזקן? איך נתאר את ההתלהבות של הילדים? את העצב של פינג? וכד'. זהו פתח לשיחה על פרמטרים מוסיקליים ולהמשגה שלהם.

6. כדאי לבחור סיפור עלילה נוסף (או מוטב - לחבר לבד) וללוות גם אותו בתזמורת. התזמורת יכולה לנגן גם פתיחה, מעברים וסיום. היא יכולה להוות רקע לקריאה, אך גם לתאר התרחשות בקטע נפרד משלה. כדאי לשלב בנגינה גם קטעי סולו, דואטים וכד'.

סיפור מתאים (המתקשר לסיפורנו מבחינת מקום העלילה) הוא הסיפור המחורז של לאה גולדברג "בארץ סין", מתוך הספר "מה עושות האיילות".

"העציץ הריק" – אגדה סינית עתיקה *

בסין העתיקה, חי ילד שאהב פרחים, שמו היה פינג.
כמו קסם, כל דבר שפינג שתל צמח ולבלב.
כולם בסין אהבו פרחים.
בכל מקום ריח של פרחים נישא באוויר.
אפילו לקיסר היה גן משלו, גם הוא אהב מאד פרחים.
אבל הקיסר היה זקן מאד, ורצה למצוא לו יורש.
אבל איך לבחור?
איך לבחור..... איך לבחור.....
"הפרחים", אמר הקיסר. "הפרחים יבחרו!"
במהירות עבר במדינה כרוז:
"הקשיבו, הקשיבו, ילדי סין! התייצבו מיד בארמון הקיסר.
כל אחד מכם יקבל זרע מיוחד של פרח. הילד שיגדל את הפרח היפה ביותר מהזרע
הזה יהפוך לקיסר הבא של סין!
מכל רחבי האימפריה הגיעו ילדים לארמון.
כל ילד קיבל זרע מיוחד מהקיסר עצמו.
כל ילד חלם שיבחר להמשיך את הקיסר.
כמה שהם התרגשו.
כאשר פינג קיבל את הזרע מהקיסר ליבו דעך.
הפרח שהוא יגדל בודאי יהיה היפה ביותר.
הימים עברו אך מהזרע של פינג לא צמח דבר.
פינג העביר את הזרע לכלי גדול יותר וכיסה באדמה טובה יותר.
חורף בא והלך. דבר לא צמח.
יותר מאוחר באביב, כל ילדי סין כבר גידלו את הפרחים שלהם.
והם היו נהדרים כאשר הם רצו להגישם לקיסר.
הילדים לעגו לפינג על העציץ הריק שלו.
פינג התבייש.
"אל תתבייש", אמר אבא של פינג, "עשית מה שיכולת וזה מספיק טוב בשביל לזעזע
לקיסר".
כך, כאשר העציץ הריק בידיו ולבו כבד, הלך פינג לאיטו אל הארמון.
הקיסר חיכה לראות את הילדים ואת הפרחים שלהם.
הוא העביר לאט את מבטו מילד לילד.
מבטו נעצר על פינג שעמד לבדו כאשר העציץ שלו ריק מפרח.
הקיסר שאל אותו: "אתה מעז להביא לי עציץ ריק?"
פינג ענה: "אני פינג ושתלתי את הזרע שנתת לי.
טיפלתי בו כמיטב יכולתי, והוא לא צמח ולא גדל.
אז הבאתי עציץ ריק, זה הכי טוב שיכולתי לעשות".
כאשר הקיסר שמע את תשובת פינג הוא חייך וכרך את זרועו סביב פינג.
"מצאתי אותך! מצאתי את האדם הראוי להיות קיסר!" אמר בהתרגשות,
"כל הזרעים שחילקתי היו מבושלים ולכן לא יכול לצמוח מהם כלום!"
"אני מכתיר את הילד הזה, שהיה לו האומץ לומר את האמת, לקיסר הבא של סין?"
ילדי סין תזרו לביתם.
פינג והקיסר טיילו שלובי זרוע בגן הקיסר.
"הייר אמיץ, פינג, אמר הקיסר, להיות ישר כפי שוויית משמעו לדעת את האמת
לאמיתה, לנצח".

העציוץ הריק

THE EMPTY POT

מאת: לודין מאזל

אופוס 16 - לתזמורת, מקהלת ילדים, ילד (סופרן), קריין.

הליברטו הוא עיבוד לסיפור מאת דמי

נוסח עברי: אהוד מנור

קרייזן: בארץ סין העתיקה חי פעם ילד שאהב פרחים. שמו היה פינג. כל שתיל ששתל (וכל זרע שטמן) ליבלב ופרח כמו במטה קסמים.

כל אחד בסין אהב פרחים. וניחוח הפרחים בישר את האויר בכל מקום. הקיסר טיפל בגנים שלו כמו ידיו. עד כדי כך גם הוא אהב פרחים.

אבל הקיסר היה זקן מאוד. וחובה היתה למצוא יורש לכתר. הבחירה היא בידיו של הקיסר, אבל איך לבחור? איך לבחור? איך לבחור?

"הפרחים", אמר הקיסר. "הפרחים יבחרו!"

צו מלכותי פורסם ונשלח במהירות לכל רחבי סין. "הקשיבו, הקשיבו, ילדי סין! עליכם להגיע מיד לארמונו של הקיסר. שם, בארמון, יקבל כל אחד ואחד מכם זרע מיוחד של פרח. הילד שיצמיח את הפרח היפה ביותר מתוך הזרע, יהיה הקיסר הבא של סין!"

MARCH - מארש (שמאל ימין) - שיר לכת

שמאל, שמאל, ימין ושמאל,
צועדים אל הקיסר.
שמאל, שמאל, ימין ושמאל,
אל מלך כל בשר.

שמאל, שמאל, ימין ושמאל,
בשדות אל הקיסר.
שמאל, שמאל, ימין ושמאל,
כמו שבצו נמסר.

הופ, הופ, ביערות,
מהרו אל הקיסר.
הופ, הופ, ביערות
כי ככה הוא אמר!

הופ, הופ, על ההרים
רוצו מטה מעלה
הלאה (הלאה),
יום ולילה
אל הקיסר שלנו
שלנו
יום ולילה
לה...לה...לה...

קריין: מכל רחבי הקיסרות נהרו המוני ילדים אל הארמון.
כל ילד וילד קיבל זרע מיוחד של פרח מהקיסר בכבודו ובעצמו. כל ילד וילד חלם
שהוא יבחר לרשת את הקיסר. כמה נרגשים הם היו!

I SHELL RULE THE LAND - עוד אמלך

עוד אני אמלך, כן!
עוד אני אמלך, כן!
משי לגופי
ממתק בפי
ולי כל צעצוע - כן!
וכמו שתי כנפיים
לשמיים -
עפיפון
של ניצחון.
ממממממממממממ.....

קריין: כשפינג קיבל את זרע הפרח מידי הקיסר, ליבו הרקיע שחקים, לא היה ספק
בלבו שהפרח שהוא יגדל בעציץ, יהיה הפרח היפה מכולם. (או - ביותר).

שיר השתילה של פינג -

PING'S PLANTING SONG

את הזרע שנתן לי הקיסר
בעציץ המיוחד
אטמין אותו ביד (או - לבד)
ובעציץ
עפר כהה ולח,
בית חם
בית חם שבו יצמח.
וגבעול קטן ינבוט ויימתח,
והפרח אז יפרח,
הפרח המוצלח
של פינג, פינג, פינג.
של פינג, פינג, פינג, פינג, פינג,
איזה יופי,
פינג יהיה עוד הקיסר.
ועכשיו אני אטמין פה את הזרע,
בעציץ הזה עוד יעלה הפרח;
פרח מהמם,
פינג חולם,
פינג חולם,
פינג חולם חלום. (פינג "חול..א..א..אם" חלום)

קריין: הימים חלפו אבל בעציץ של פינג לא צמח דבר. פינג העביר את זרע הפרח של הקיסר לעציץ גדול יותר וכיסה אותו באדמה יותר כהה ויותר לחה. חורף בא וחורף הלך. שום דבר.

עד סוף האביב, כבר גידלו כל הילדים האחרים בסין את הפרחים שלהם. והפרחים היו מרהיבים, כמו הבגדים שלבשו שעה שהזדרזו להניח את הפרחים לפני הקיסר.

ובעוד הם ממהרים לגלגו הילדים על פינג ולעגו לו על העציץ הריק שלו.

שיר הלעג (למקהלת ילדים)

פינג פינג לא יודע איך לשתול,
איך לשתול.
איך לשתול.

פינג פינג כן יודע רק לנבול,
רק לנבול,
רק לנבול.

יודע רק לזחול
כמו חרק בחול,
זה הכל,
זה הכל.

ראש לפינג
כמו עציץ גדול וריק,
כמה ריק,
כמה ריק
כמה,
כמה,
כמה,
כמה,
כמה,
כמה,
ריק, ריק!

קריין: פינג התבייש.

ברכות (שיר הקינה של פינג)
LOVINGLY - PING'S LAMENT

בעציץ
אני מציץ
עציץ יבש וריק (לא פרח, לא ציץ)

קץ הקיץ
ציץ לא מציץ,
זזה נורא,
כאילו לא נזרע.

פינג רוצה
רק למות ודי,
די,
די.

ברכות,
בכף ידי,
הזרע שיפרח,
העתידי.
במסירות,
עלה קולי
כשהתפללתי שיצמח
מולי.
בתקוה
ובשקט
חיכיתי,
חיכיתי,
רק חיכיתי
וחיכיתי.
נרגש חיכיתי
נואש חיכיתי
וחי...כיתי
וחי....
כי...תי.

הקריין: "אל תתבייש", אמר אביו של פינג. "עשית כל מה שיכולת, עשית כל מאמץ, והמאמץ שלך מספיק טוב כדי להראותו לקיסר. וכך עם העציץ הריק בידו ובלב כבד, יצא פינג באיטיות, בדרך אל הארמון.

הקיסר השקיף על הים העצום של הילדים והפרחים שלהם. מבטו נדד אט אט מילד לילד. פניו היו זועפים ומבטו נפל על פינג שעמד לבד, עצוב ושקט, כשהוא לופת בידו את העציץ הריק. הקיסר שאל את הילד: "אתה מעז להביא לי עציץ ריק?"

הילד פרץ בבכי ואמר: "אני פינג, ושתלתי את הזרע שנתן לי הוד רוממותו. השקיתי אותו יום יום אבל הוא לא נבט. העברתי אותו לעציץ גדול יותר עם עפר טוב יותר, ואף על פי כן הוא לא נבט! טיפלתי בו במשך כל השנה אבל דבר לא צמח. לכן הבאתי היום עציץ בלי פרח. זה כל מה שהצלחתי לעשות".

כשהקיסר שמע את דברי הילד, התפשט על פניו חיוך רחב. הוא חיבק את פינג.

"מצאתי אותו!", הוא קרא בקול. "מצאתי את האדם היחיד הראוי להיות קיסר! אין לי מושג היכן השיגו כל האחרים את הזרעים שלהם כי הזרעים שאני נתתי להם היו כולם אפויים, ומזרעים אפויים לא יכול לצמוח שום דבר. אני מודיע בזאת שהילד הזה, הילד שהיה לו אומץ לומר את האמת על העציץ הריק... אני עכשו מודיע שפינג יהיה הקיסר הבא של סין!"

פינאלה (למקהלת ילדים וילד/סופרנו) FINALE

מקהלה: כן, הוא יהיה קיסר
(מממממממ.....)

פינג: אני אהיה קיסר
ובלב אוהב
אקשיב היטב
אלמד לשאת בכתר

הוא יבין
ותמיד
יאמין
פינג, פינג, פינג
פינג, פינג, פינג, פינג
פינג יהיה קיסר - כן
פינג יהיה קיסר - כן
כשיבוא היום
לכל הילדים יגרום
רק אושר
לקיסר
קוד נקוד
גם יחדיו
ולחוד
כל פרחיו לעד יחיו

אשתדל להבין
כי אני מאמין
שאמת מעל לכל

כן הוא יהיה קיסר- כן
כן!

או או או.....
אני אהיה קיסר

הקיסר בבוא היום
כאן לכולם יגרום רק אושר
אושר
אושר
אושר פי-
פי מיליון
פינג, פינג, פינג

קרין: ואז כל ילדי סין הלכו הביתה. אבל פינג והקיסר טיילו יד ביד בגן המלכותי.
"אחרי שאלך לעולמי, יפרחו פרחים חדשים", אמר הקיסר, "אבל גם הם כמו כל דבר
אחר בעולם יהיו חייבים לנבול ולגווע. תהיה אמיץ, פינג. לדבוק באמת כמו שאתה
דבוקת, זה לדעת את האמת כולה. את הנצח."

"שולית הקוסם"

מאת פאול דיוקא (17.5.1865-1.10.1935)

פול דיוקא, מן הדמויות הבולטות בחיי המוזיקה בצרפת של שלהי המאה התשע עשרה ותחילת המאה העשרים, היה מלחין, מבקר מוזיקלי ומורה לקומפוזיציה ותזמור בקונסרבטוריון של פאריז. אימו שהייתה פסנתרנית ומוסיקאית מוכשרת הלכה לעולמה כשהיה בן חמש שנים. עד לגיל מבוגר היה דיוקא קשור מאד לאביו ולאחיו הבוגר, שהיו בנקאים וגילו מעורבות רבה בענייני תרבות. רק בגיל 50, לאחר מותו הפתאומי של אחיו (1908) ומות אביו (1915), התחתן ונולדה לו בתו.

את כישורו המוזיקלי ירש, כנראה, מאמו, אך כיוון שנפטרה בשחר ילדותו, לא הספיקה ללמדו דבר, ואת מיומנות הנגינה בפסנתר רכש בכוחות עצמו. עד לגיל שלוש-עשרה לא גילה דיוקא עניין מיוחד במוזיקה. בגיל זה החל לנסות כוחו בהלחנה, בגיל שבע-עשרה התקבל ללימודי הרמוניה ופסנתר בקונסרבטוריון הפריזאי, והתעניינותו בתחום התזמור גברה כאשר שימש כנגן הטימפני של תזמורת הקונסרבטוריון. הוא החל ללמוד גם קומפוזיציה ובמשך שמונה השנים בקונסרבטוריון זכה בפרסים במקצועות הקונטרפונקט והפוגה. בפרס הגדול והנחשק ביותר בתחום ההלחנה – "פרס רומא" – לא הצליח לזכות. בשנת 1889 עזב את הקונסרבטוריון לצורך השירות הצבאי ובשנת 1891 חזר ללימוד עצמי של ניתוח יצירות מופת מוזיקליות.

יצירתו התזמורתית הגדולה הראשונה – האוברטורה "פוליאקט" (*Polyeucte*) זכתה להצלחה אדירה ולביקורת אוהדת ביותר. יצירה זו מבטאת את אישיותו המוזיקלית שניכרות בה השפעותיהם של ליסט ובטהובן כמו גם הערצתו את ואגנר ופרנק. בשנת 1892 החל לעבוד כמבקר מוזיקלי במקביל להתנסויותיו הראשונות כמלחין וכמתזמר בתחום האופרה, אך התפרסם יותר עם ביצוע הבכורה של הסימפוניה שלו בדו מאז'ור ב-1897. באותה שנה ניצח דיוקא על הביצוע הראשון של יצירתו "שולית הקוסם" והיא זכתה להצלחה מסחררת. ביצועים חוזרים שלה נערכו בכל המרכזים המוזיקליים החשובים בעולם. בשנים שלאחר מכן פרסם דיוקא שתי יצירות נוספות בעלות חשיבות: האופרה "אריאן וכחול-הזקן" (1907) ופואמת המחול "לה פֶרִי" (1911) שנכתבה עבור הרקדנית מדמואזל טרוכאנובה. יצירות אלו אופייניות יותר לסגנונו מאשר "שולית הקוסם" והן מדגימות את סגנונו האימפרסיוניסטי ואת המיזוג בין השפעתו של דביوسی לבין סגנונו הייחודי הרומנטי של דיוקא.

"לה פֶרִי" נחשבת ליצירה האחרונה שפרסם. בהיותו בעל חוש ביקורת מפותח ביותר לא הניח דיוקא אלא לקומץ מיצירותיו להגיע לכלל פרסום וביצוע. מספר יצירותיו ששרדו מן רבות אחרות הושמדו על-ידו בטרם מותו. בשלושים השנים האחרונות לחייו ראה עצמו בעיקר כמורה. הוא לימד בקונסרבטוריון כפרופסור לתזמור וקומפוזיציה, וירש את מקומו של דביوسی כחבר המועצה ללימודים עליונים אשר פיקחה על החינוך המוזיקלי בקונסרבטוריונים. סמוך למותו נבחר ל"אקדמיה של האמנויות היפות".

יתכן כי שתיקתו הממושכת שיקפה אי-נחת מאספקטים מסוימים ביצירתו. המוזיקה שהותיר מבטאת את קפדנותו ואת שאפתנותו לשלמות בלתי מתפשרת. למרות שיצירתו המוזיקלית הייתה מוגבלת בהיקפה הוא פעל במרץ ובנחישות להבטיח את המשך קיומה ומקומה.

על היצירה

פרסומו של פול דיוקא כמלחין, בא לו בעיקר בשל יצירתו "שולית הקוסם". ב-1897 ניצח המלחין על ביצועה הראשון בקונצרט של האגודה הלאומית בפאריז. היצירה זכתה להצלחה מסחררת ובוצעה שוב ושוב בכל המרכזים החשובים בעולם. יצירה זו היא אחת מיצירות המופת של המוזיקה התוכניתית ומוכרת לרבים מהגרסה המצוירת אשר הותאמה לה בשנת 1940 בסרטו הקלאסי של וולט דיסני: "פנטזיה". דיוקא חיברה בתחילה כפרק סקרצו מתוך סונטה לפסנתר, ורק אחר כך הפך אותה לפרק סימפוני עצמאי וכינה אותה "סקרצו מוזיקלי". היצירה נכתבה בהשפעת בלדה של המשורר הגרמני גיתה. מוצאה של הבלדה מאגדה עתיקת יומין. כתוצאה מהקשר האמיץ של היצירה המוזיקלית לבלדה – נקרא שמה על שם הבלדה "שולית הקוסם".

מבנה היצירה הוא כעין א – ב – א ומקביל למבנה ספרותי הכולל פרולוג, עלילה ואפילוג. בהתאם לכך נפתחת היצירה במבוא קצר אפוף מסתורין, אחריו מתפרץ הסקרצו המהיר והתוסס, ולסיום חוזרת האווירה המסתורית הדומה לפתיחה.

תכונות מוסיקליות בולטות ביצירה:

- דרמטיות (תוכניתיות)
- שימוש נרחב בגוון וצבע צליליים
- שימוש בלייט-מוטיבים (מוטיבים מנחים) ככלי לדימויים מוזיקליים
- שני מוטיבים ראשיים המשמשים גם בסיס לפיתוח
- הגברה דינאמית – הוספת כלים והגברת העוצמה
- התעבות המרקם – ריבודיות וקונטרפונקט
- מבנה ברור וסגור – פרולוג, דרמה, אפילוג.

ערכה המוזיקלי הייחודי של יצירה זו ניכר בשלל הגוונים ובצבעוניות הצלילית שלה:

- גלישות בין צלילים (גליסנדו) בכלי הנשיפה והמיתר
- נגינה מעומעמת (סורדינו) בכלי הקשת ובחצוצרות
- פלז'ולטים בכלי הקשת

- הרעדת הצלילים (ויבראטו) בחלילים ובפיקולו
- חילופין בין פריטת פיציקטו לנגינה בקשת
- ארטיקולציה ושימוש בטכניקות נגינה שונות: לגטו, סטקטו, סטקטו כפול, הדגשות ספורצנדו ומרקטו.
- שימוש בכלי הקשה מצלצלים כגון פעמוניה ומשולש.

תיאור החומר התמטי

היצירה מבוססת על שני נושאים שהם דימויים מוזיקליים למוטיבים הראשיים של הסיפור התוכניתי: "המטאטא" – ו"המים". בהתאם לכך ישנה ניגודיות בין המאפיינים המוזיקליים של שני הנושאים, בתזמור ובאופן הופעתם ורקמתם במהלך היצירה.

הפרולוג נפתח בתצוגה "גולמית" ומרומזת של שני הנושאים בזה אחר זה, החוזרת על עצמה פעמיים.

הרעיון הראשון:

The musical score for the first idea is written for Violin I (VI. I), Violin II (VI. II), Viola (VIa), and Violoncello (VIc). It is in 9/8 time and B-flat major. The Violin I part features a melodic line with a dynamic marking of *p*. The Violin II part has a more rhythmic accompaniment with a dynamic marking of *ppp*. The Viola and Violoncello parts provide a harmonic foundation with a dynamic marking of *p*.

זהו מהלך מלודי "גלי" טרציאלי וסקוונציאלי המנוגן בלגטו בכלי הקשת. מופעו הראשון הוא ארפז' יורד בצלילי ספטאקורד מוקטן-קטן ולאחריו ארפז' יורד של ספטאקורד מינור-גדול. המהלך המלודי מעוטר בקישוט כרומטי. ה מהלך מלווה בנקודת עוגב של קוורטה בבס ומהורמן בצורה דיסוננטית ומתוחה היוצרת אי וודאות ואי יציבות מבחינה טונאלית. מרעיון זה יתגבש "נושא המים".

הרעיון השני:

The musical score for the second idea is written for Clarinet in B-flat (Cl in Bb). It is in 9/8 time and B-flat major. The score begins with a dynamic marking of *p* and includes the instruction *espress.*

הוא מאופיין בקפיצת הקוינטה הפותחת אותו ובהובלה הדיאטונית אל הטוניקה, כך שהוא מבסס את תחושת היציבות הטונאלית של הסולם (פה מינור). הכיוונית המלודית עולה ומחזקת ע"י שלוש חזרות בתזמור העובר בין כלי הנשיפה מעץ, מהגוון הנמוך של הקלרינט, לאבוב ועד לחליל בעל הגוון הגבוה ביותר. המלודיה מנוגת באיטיות ובלגטו והיא כעין אוגמנטציה של "נושא המטאטא" אשר יתפתח מן הרעיון, הזה בהמשך.

הופעה דומה ומסכמת של הנושאים האלה נשמעת באפילוג, בתוספת מוטיב מנעימת "הריקוד" (ראה להלן) בוילדה ובאזכור ארוך יותר ורחב מנושא המטאטא בקלרינט.

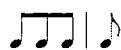
"נושא המטאטא"

זה הנושא המייצג את המטאטא שואב המים.

הנושא מופיע במלואו בתחילת הסקרצו לאחר פתיח קופצני המבוסס על מוטיבים של הנושא. הוא מנוגן בסטקטו בבסון סולני ובליווי עדין, קופצני ודליל של כלי הקשת בלבד. רק עם הופעתו זו מצטרף הבס (קונטרבס) לתזמור ומחזק את היציבות הטונאלית האופיינית לנושא. הנושא בנוי כפראזה אחת שלמה המורכבת משני מוטיבים: מוטיב של קפיצה בין שתי שמיניות נפרדות ע"י שתק - ומוטיב משלים של שלשונים המוביל אליו וממנו:

The musical notation consists of three staves in bass clef, with a key signature of two flats (B-flat and E-flat) and a 3/8 time signature. The first staff begins with a dynamic marking of *mf*. The melody is characterized by eighth and sixteenth notes, often beamed together, and includes some rests. The second and third staves continue the melodic line, showing a mix of eighth and sixteenth notes, with some triplet-like patterns.

המוטיב הריתמי של הפתיח הזה לסיומת ומשמש מוטיב מרכזי ביצירה כולה במגוון אופנים, כאלמנט תרועתי, כליווי קצוב וכמוטיב קדנציאלי (להלן-מוטיב השלישונים).

הנושא, המופיע לאורכה של כל היצירה משנה את מהירותו, עוצמתו, מרקמו ודחיסותו בהתאם לרמת פעילותו של המטאטא בעת העלילה.

"נושא המים"

המים מהווים את "הגיבור" השני בחשיבותו ביצירה. "נושא המים" מופיע בכלי הקשת הגבוהים לאחר הצגת הבסון את נושא המטאטא, ומפריע את המשך מהלכו הרציף בארפז' יורד על גבי צלילי אקורד מוגדל של הדרגה שישית (רה במול). קישוט כרוזמטי מחבר בין צלילי הארפז', ויוצר מוטיב סקוונציאלי יורד המנוגן בלגטו.

נושא "השטף הריקודי"

לאחר הצגת שני הנושאים הראשיים המוצגים זה כנגד זה חוברת התזמורת לנגינת נעימה ריקודית וסוחפת המופיעה ארבע פעמים במודולציות ובמרקם הומופוני של מנגינה וליווי. נעימה זו מסמלת את שטף המים הגואה ומבוססת על מאפיינים שונים משני הנושאים הראשיים: המוטיב הריתמי שאוב מ"נושא המטאטא" אך המהלך הדיאטוני הגולש מטה בסקוונצות שאוב מ"נושא המים". התזמור והארטיקולציה של שתי הופעות הנושא הראשונות משמרים את הניגודיות בין כלי הגשיפה לכלי הקשת: כלי הנשיפה מנגנים בסטקטו ושובבי אל מול ליווי לגטו מעוגל ומסולסל (כעין טרמולו) בוילות:

ואילו הכינורות מנגנים וריאנט מלודרמטי בלגטו על רקע ליווי של צלילים קצרים בסטקטו בכלי הבס (בסון וקונטרה-בס):

הופעת הנושא בפעם השלישית היא חגיגית במיוחד. כלי הנשיפה, כלי הקשת והנבל חוברים יחדיו בהומופוניה למנגינה הראשית.

הופעה נוספת של הנעימה מתרחשת לקראת שיאו של הסקרצו, לאחר שבירת המטאטא וחזרת הנושא שלו באוניסון (של בסונים, קלרינטים, ויולות וצ'לים). נעימת הריקוד פורצת בכלי העץ ובכינורות ומשתלטת על המרקם. "נושא המטאטא" נשבר למוטיב ריתמי ליווי בלבד אך לסרוגין מנסה את כוחו כנגד מוטיב השטף הריקודי.

במהלך היצירה חוזרים הנושאים ומוטיבים מהם נשזרים באופנים שונים. הם מתפתחים, משתנים ומספקים גם את חומרי הגלם לליווי, לסקוונצות מודולטוריות ולקדנצות מורחבות. בהתאם למהלכו של הסיפור מתקיימת בין הנושאים מערכת יחסים דינאמית המתבטאת היטב בחילופי המרקם המשתנה: לעיתים כדו-שיח, לעיתים כמנגינה וליווי ולעיתים כמאבק זה בזה.

להלן מספר דוגמאות

Fl I

VI

f

pizz.

sfz

דוגמא 1

Ob

Hn in F

Glock.

VI

f

f

f

f

דוגמא 2

Fl
Vl

f cresc.
ff
f cresc. *ff*

3 דוגמא

Fl
Ob
Vl. I
Cl
B.Cl
Vl. II
Vla
Vlc
Hn

sf *sf*

Vl. II
Vla

4 דוגמא

Bsn
Tp in Bb
Trb
Vla

sf *sf* *sf* *sf*

5 דוגמא

WW
Vl. I
Harp
Vl. II
Trb
Vlc
C.B.

ff *ff* *ff*

6 דוגמא

בושא "לחש הקסם"

זהו למעשה מוטיב נוסף, שלישי, המייצג את הקוסם, אדונו של השוליה, ואת הלחש הסודי שאמור להפעיל ולהפסיק את פעולת הקסמים.

Musical score for Horn in F, Trumpets in C and B, and Trombone. The score is marked *ff très soutenu*. It features four staves with complex rhythmic patterns and dynamic markings.

שני אקורדים דיסוננטיים במצלול של כלי נשיפה ממתכת חוזרים על עצמם מספר פעמים, במקצבים מנוקדים.

מעניין לציין, כי הגיבור הראשי של העלילה, "שוליית הקוסם" עצמו, לא זוכה לשום מוטיב מנחה בעלילה. נראה, כי דיוקא נותן לו, למעשה, את תפקיד ה"מספר".

סימני דרך

פרולוג:

צביטת מיתר חרישית - - צליל דק וממושך - - אקורד ארוך ומסתורי, ועל גביו מסלסלים הכינורות את הרעיון התמטי הראשון:

Musical score for Violins I and II, Viola, and Violoncello. The score is marked *p*. It features four staves with complex rhythmic patterns and dynamic markings.

בקלרינט מתנגן הרעיון השני:

Musical score for Clarinet in Bb. The score is marked *p espress.* It features a single staff with a complex rhythmic pattern.

האבוב מאמץ אותו ברכות – ומוסר אותו לחליל החוזר עליו שוב ומסיים את המשפט בצליל דק וארוך המלווה ברכיסי צליל עדינים של הנבל.

Musical score for Piccolo, Flute, Oboe, Clarinet in Bb, Viola, and Violin. The score is in 8/8 time and features dynamic markings such as *p espress.* and *p*.

הרעיון חוזר על עצמו בשנית: פיציקטו חרישי וצליל דק המתמשך ממנו, מעוררים אקורד מתמשך והכינורות מסלסים את הנושא שלהם לקול רטט גובר בחלילים – הקלרינט מתגנב בתורו עם הרעיון השני – מעביר אותו לאבוב – והחליל נוטלו ממנו, חוזר עליו בשנית, ומסיים גבוה ועדין.

פלז'ולט חרישי ומתוח נמשך בקשת ומופר לפתע בפסאז' מהיר וכרומטי היורד בקופצנות בכלי הנשיפה מעץ עד שנבלם בתרועת החצוצרה המשמיעה את הרעיון התמטי השני:

Musical score for Trumpet in C with the instruction *con sord.*

על רקע הפלז'ולט המתמשך בכלי הקשת, החליל הסולן משתהה על צלילה האחרון של החצוצרה ומהרהר לאיטו בצלילים היורדים ---- הקרן עונה לו בצלילים נמוכים, מההרתת גם היא במוטיב היורד ומביאה את הפרולוג לסימומו בפלז'ולט כלי הקשת הנמוג לאיטו..

Musical score for Flute, Horn in F, Violin I, and Violin II. The score includes dynamic markings like *f dim. p* and *ppp*.

הסקרצו פורץ בתנופה עזה של אקורדים דיסוננטיים, קופצניים וקטועים המלווים בתרועות חדות וחזרות של "להש הקסם" הנשמע בכלי המתכת בסורדינו צורמני, ובשברירים של "נושא המטאטא" בהלילים.

התזמורת מתעוררת לפעילות קדחתנית. שלושונים מהירים גולשים מטה בסקוונצות יורדות אל טרמולו נמרץ ומתגבר, וחצוצרה תקיפה מאיצה אל קדנצה של ספורצנדו – ומכת טימפני! הושלך הס! –

מתוך הדממה נשמע צעד בס כבד ובודד בכלי הנשיפה – ועוד צעד – ושתי פסיעות – ועוד שתיים – עד שצעדיו המדדים של "נושא המטאטא" נשמעים במלואם בבסון:

התזמורת מלווה בתבנית ריתמית מעודנת.

לאחר מעבר קצרצר הנושא חוזר בעליצות בכלי הנשיפה אך מופרע לסירוגין על-ידי כלי הקשת והגולשים על גלי "נושא המים" השוטפים אותו שלוש פעמים:

המרקם מתעבה בכלי הנשיפה בתנועה מהירה ובמוטיב השלשונים מהנושא:

אך גם הם נשטפים בגלי הסקוונצות ההולכים וגואים ומטפסים מעלה מעלה - עד שהכל צולל בגליסנדו גדול - - -

חצוצרה מעומעמת מנסה כוחה להשיב את "נושא המטאטא" אל מול טרמולו ארוך ופסאזים המסתחררים במהירות, כלי הנשיפה וכלי הקשת דוחקים אותה ומשתעשעים בדו-שיח על מוטיב השלשונים הקצר אך חילופי הדברים הולכים ומתקצרים והופכים לנעימה עליזה וקלילה ב"שטף ריקודי" המלווה בצליל הפעמוניה העדין:

עד מהרה הופך הריקוד סוער יותר ויותר ונעימתו אובדת בתוך הקרשנדו הכללי והמרקם המתעבה – הטוטי התזמורתי גובר, החלילים ממריאים בפסאזים סולמיים זריזים, הקרנות וכלי הקשת פועמים בעוז בסטקטו שלשונים, הקרן האנגלית מסלסלת נמרצות והצלילים מטפסים מעלה עד להקשת המצילתים! כלי המתכת מכריזים בעוז על שובו של "נושא המטאטא" לקול צלצול פעמונים, בעוד התזמורת כולה נסחפת על גלי המים השוצפים בפסאגים מהירים המאיימים לסחוף עימם גם את "נושא המטאטא". הכינורות מנסים להציל את הנושא הטובע ונאבקים בעוצמה בפסאגים הגולשים והמואצים של כלי הנשיפה עד שלפתע - !!הס...

ליווי קצוב ושקט מפשר את שובו לרגע של "נושא המטאטא", המפלס את דרכו בווריאנט מלווי מעודן וקצוב במשלב הגבוה של כלי הקשת וכלי המתכת.

הנושא חוזר שוב ושוב והפעמוניה מצטרפת לניגונו...אך הכינורות משתפכים בלגטו עם נעימת ה"שטף הריקודי" הקודם.

מוטיב השלשונים מפריע בדרכה אך הנעימה חוזרת על עצמה ביתר שאת, גבוהה יותר, קצובה יותר, נחושה והחלטית, בהסכמה מלאה של התזמורת כולה! לרגע נדמה שהמצב בשליטה מלאה והנעימה נשמעת במלוא הדרה, חגיגית ובוטחת על גבי אקורדים פועמים.

אך משהו שוב משתבש ונסוג...

מוטיב קצר של ה"מטאטא" - פסאג' כרומטי שקט נוסק בכלי הקשת – ניתז בשברי ארפזים של כלי הנשיפה מעל לשברירי ה"שטף הריקודי" – ומסתיים במוטיב השלשונים העצבני.....

שוב אזכור קצר של ה"מטאטא" - פסאג' כרומטי שני מתרומם בקשתות – משתבר לארפזים של כלי הנשיפה מעל לשברירי ה"שטף הריקודי" – ומוטיב השלשונים משתלט בתוקפנות על המרקם והולם בעוז של ספורצנדי ומרקטי!

מוטיבים מ"נושא המטאטא" נאבקים עוד ועוד בשלשונים ומנסים להדור בעדם, עד ששלוש מכות מצלתיים נמרצות מפשרות את נצחונו.

הנושא השלם נשמע בעוז מבעד לפסאז'ים הכרומטיים הסוערים המציפים את המרקם הסבוך:

Musical score for strings (VI. I, VI. II, Vla, Vlc, Hns) in 3/8 time, marked *ff*. The score shows a complex, chromatic texture with rapid sixteenth-note passages.

... "נושא המטאטא" מתגלגל ומתפתח, נפרט ומתפרק למוטיבים קטנים עד שהפסאז'ים הכרומטיים והשלשונים הקופצניים משתלטים שוב על הזירה, ללא כל מנגינה ראשית ברורה - - - גליסנדו גדול צולל מטה והחצוצרות מבקשות להשליט סדר בתרועות קצובות עד שכלי הקשת נחלצים לעזרתן במוטיב קצוב ופסקני.

Musical score for strings (VI. II, Vla, Vlc, C.B.) in 3/8 time, marked *ff*. This section features a prominent glissando in the VI. II part, followed by a rhythmic motif in the other instruments.

התרועות הארוכות של "לחש הקסם" נשמעות על רקע צלצולי פעמונים קצובים ומאיימים אך פסאג' נמריץ של מוטיב המים גולש מטה ו"שוטף" אותן... בניסיון נוסף מנסות התרועות להשתלט על נחשולי המים המאיימים וחוזרות גבוה יותר במשנה תוקף, אך לשווא. לסירוגין שוטפים אותן המים מטה בפסאג'ים נמרצים ההולכים ומצטופפים... עד ששתי מכות מצילתים מהסות את החצוצרות העיקשות ואת הדרמה כולה!

...בשקט שהושלך נשמעים שוב צעדי הבודדים של הבסון, צולע ואוסף את שברי הנושא השלם:

Musical score for Bsn and C.Bsn in 3/8 time. The Bsn part features a melodic line with dynamics *p* and *mf*. The C.Bsn part provides a rhythmic accompaniment with dynamics *mf* and *p*.

הקלרינט מצטרף לעזרתו והמוטיב מואץ עד שנשמע הנושא בשלמותו, תחילה בבסון בלוויית פריטות ואח"כ בקלרינט, כשהבסון מלווה אותו בנאמנות בסטקטו קופצני וזריז:

אך שטף המים בכלי הקשת שב ומאיים לשטוף בנעימת הריקוד את "נושא המטאטא". שני הנושאים נשמעים לסרוגין וגם בו-זמנית, נאבקים על מקומם במרקם הפוליפוני המתמלא ומתעבה --- תרועות נמרצות של החצוצרות קוטעות שוב ושוב את כלי הקשת ... עד שהכל מסתחרר ונבלע בתוך טרמולו גבוה ותרועות מקוטעות --- תרועת חצוצרה חדה מתנשאת ומפלחת את המרקם לבשר את חזרתו של "נושא המטאטא" הפורץ בחגיגות ונשמע היטב מבעד למרקם הדחוס, מלווה בתופים ובמצילות. החגיגה התזמורתית הולכת וגוברת, הולכת ומתעצמת... עד שגליסנדו רחב צולל מטה לאסוף כוח... וגליסנדו רענן נוסק בטוטי כביר ומתנפץ לנתזים של סטקטו וצלצולי פעמונים... גליסנדו שני נוסק מעלה... ניתז אף הוא בסטקטו מצלצל... וצולל למעמקים על גלי הסקוונצות של מוטיב המים... משם הוא נאסף על גבי תרועות כלי המתכת ושברי המוטיב הקצוב בכלי הקשת המאיצים וסוחפים את התזמורת כולה לחמש הכרזות חגיגות של "לחש הקסם":

--- מתוך הדממה מגיח אט האפילוּג:

צביטת המיתרים...שני צעדי בס בודדים ומהוססים בבסונים - - לאחריהם מסלולים הכינורות את הנושא מהפרולוג - ויולה נאנחת במוטיב הריקוד...כלי הקשת נאנחים שוב מטה בלגטו - והויולה עונה להם בניגונה... מרחוק נשמע, בקלרינט, הד קולו של "נושא המטאטא" בווריאנט לגטו, איטי ותשוש... רסיסי מנם אחרונים ניתזים בצלילי סטקטו גבוהים וחדים... עד שהכל חוזר למקומו...נרגע...מתייבש... ומשתתק - -

בתרועה רמה!!

The image shows a musical score for a symphony orchestra. It consists of seven staves, each labeled with an instrument: Fl (Flute), Cl (Clarinet), Bsn (Bassoon), Hn (Horn), Tp (Trumpet), Vl (Violin), and Vlc (Viola). The music is written in 3/8 time and the key signature has two flats (B-flat major). The dynamic marking is *ff* (fortissimo). The score shows a melodic line in the Flute and Clarinet, with the Bassoon playing a rhythmic accompaniment. The Horns, Trumpets, Violins, and Violas provide harmonic support with chords and sustained notes.

הצעות לפעילויות

1. הכרת תמצית העלילה, על פי הבלדה של המשורר הגרמני וולפגאנג גיתה (1749-1832):
הקוסם ומצווה על השוליה לשאוב מים מן הפלג, ויוצא מן הבית. שולית הקוסם, שנשאר לבדו בבית הקוסם, רואה בכך הזדמנות לחקות את מורו ולהידמות לו. הוא מנסה את מילת הקסמים, ההופכת כל דומם לחי על המטאטא, ואכן, לחש הקסמים הפלאי מצליח. המטאטא קם לתחייה.
שולית הקוסם מצווה על המטאטא ללכת להביא מים מן הפלג.
המטאטא הופך לגולם הנשמע למלל הקסם, תופס דלי ורץ בזריזות אל הנהר לשאוב מים. הוא הולך ושב פעמים רבות ושוף מים מן הדלי אל תוך החבית שבבית. השוליה מביט בו בעונג ובסיפוק.
בראות השוליה שכמות המים מספקת, הוא מנסה לפסיק את פעילות המטאטא בעזרת מילת הקסמים. הפעם אין הוא מצליח. המטאטא ממשיך בריצתו. החבית מתמלאת והולכת והמים עוברים על גדותיהם.

ביאושו תופס השוליה גרזן ומבתק את המטאטא לשניים.
לרגע כאילו נדם הכל.

אך במקום מטאטא אחד קמו והתייצבו שני מטאטאים, וזה אחר זה הם רצים כשדליים בידיהם, מביאים מים מן הנהר וממשיכים לשפוך אותם אל תוך החבית העוברת על גדותיה.
הריצה נמשכת בקצב מוגבר ומזורז, והמים הולכים וגואים.
השוליה מזעיק את הקוסם למען יעצור את השיטפון.
הקוסם מגיע, אומר את מילת הקסמים, מחזיר את המטאטא לצורתו הראשונה. המטאטא חוזר להיות חפץ דומם.
המים הולכים ושוקעים, והשיטפון נפסק.
הכל שב לקדמותו.
הקוסם נוזף בשולייה.

2. דיון מבוקר על מהות הדרמה המתחוללת בסיפור; על הדמויות והדוממים הפועלים; על המאפיינים שלהם ועל יחסי התלות, החופש והאחריות שבחופש; וכן על מצבי התמודדויות העולים מקבלת החלטות במהלך העלילה.

3. השמעת דוגמאות מוקלטות מתוך "שולית הקוסם" או מתוך יצירות אחרות הממחישות את דרכי ההפקה

והארטיקולציות הבולטות ביצירה:

- ויבראטו, בחלילים;
- פיציקטו ונגינה בקשת בכלי המיתר;

- ספורצנדו ;
- פלזיולטים בכלי הקשת (צלילים זכים ועדינים) ;
- נגינה מעומעמת בסורדינו בכינורות ובחצוצרות ;
- גלישות בכלי הנשיפה והקשת(גליסנדו).

4. הפרולוג.

- התרשמות מהפרולוג (12 תיבות ראשונות), האופי, הדינמיקה והתזמור.
- השוואת התחושות העולות בשעת ההאזנה ביחס לציפיות מראש.
- השלמת המידע על אודות המבוא המתאר, ככל הנראה, את ביתו של הקוסם ואווירת הקסמים הנרמזת בגוני הצליל השונים.
- השוואה בין קו המתאר של "נושא המים" ובין "נושא המטאטא" לפי ההיבטים הבאים :

נושא המטאטא

בקפיצה גדולה בעלייה ובירידה, והשלמתה בצעדים בעוצמה שקטה זורם בנינוחות חלופה בין קלרינט, אבוב, חליל וצבעי נבל

נושא המים

בקו-מתאר יורד בטרצות בסקוונצות בעוצמה שקטה מתוח (בשל המעטפת הדיסוננטית) בכלי קשת

- איתור וזיהוי שני הרעיונות המוזיקליים הבולטים והבחנה ביניהם בעזרת חידוני האזנה וחידוני אוריינות (בתווים או בקו-מתאר גראפי).
- האזנה לשש התיבות הראשונות של הפרולוג ומעקב אחר ההתרחשויות המוזיקליות לפי תרשים גראפי.
- האזנה חוזרת לשתי ההופעות הרצופות של תצוגת הפרולוג. מעקב אחר תרשים גראפי וציון תכונות מוזיקליות בולטות במונחים המציינים את מרכיבי הגוון, הארטיקולציה וקווי מתאר מלודיים.

Picc

Fl

Ob

Cl
in Bb

Harp

V1

V2

Cello/DB

Detailed description: This is a page of a musical score for a symphony. The instruments listed are Piccolo, Flute, Oboe, Clarinet in Bb, Harp, Violin 1, Violin 2, and Cello/Double Bass. The score is in a key signature of three flats (B-flat major or D-flat minor) and a 9/8 time signature. The Piccolo part has a melodic line starting in the third measure. The Flute, Oboe, and Clarinet parts have similar melodic lines, with dynamic markings of *p* and *espress.*. The Harp part has a rhythmic accompaniment. The Violin 1 and 2 parts have a complex, fast-moving melodic line. The Cello/Double Bass part has a slow, sustained bass line. The score includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings.

5. מאפייני ארבעת המוטיבים העיקריים

• "לחש הקסם" בתרועות חוזרות בכלי נשיפה ממתכת

Fl

Hn
in F

Detailed description: This is a short musical excerpt for Flute and Horn in F. The Flute part features a rhythmic pattern of eighth notes with a melodic contour. The Horn in F part features a series of sustained chords. The time signature is 9/16. The key signature is three flats (B-flat major or D-flat minor).

- התמקדות ב"נושא המטאטא השואב מים" על פי הופעתו הראשונה המלאה בתחילת הסקרצו, על כל היבטיו:

Bsn *mf*

- ביסוס תחושת הפעמה במשקל 3/8 תוך התנסות ריתמית בתבניות מקצב הנגזרות ממנו.
- משחקים קונטרפונקטיים בין תבניות מקצב שונות על פי הטעמות שונות.
- שירת נושא המטאטא לפי חלוקת תפקידים בהברות שונות
- האזנה לחטיבת נושא המטאטא ודליית מרכיביו הבולטים: צלילי בסון בסקטו, ליווי עדין של כלי הקשת;
- הבחנה בעזרת תנועה בין הנושא לבין הליווי "על קצות האצבעות".
- הבחנה בין מהלכי קפיצות גדולות לעומת התקדמות בצעדים סמוכים או פעמות הכרזתיות על אותו גבה צליל.
- פרוק הנושא על המוטיבים המרכיבים אותו: חידון שמיעה, זיהוי על פי גראפים או תווים.
- השמעת דוגמאות שונות לפי הופעותיו השונות של נושא המטאטא: במהירויות שונות, ובמעטפת מרקמית שונה (כנושא בולט או כליווי), ובעוצמות שונות.

- התמקדות ב"נושא המים", בכלי קשת הגבוהים בלגאטו, ובמהלך סקוונציאלי יורד.

VI. I *p*

VI. II *p*

Vla *p*

- התמקדות בנושא "השטף הריקודי" וגילוי הרעיונות המרכיבים אותו:
 - מהרובד הריתמי של "נושא המטאטא"
 - מהרובד המלודי-הדיאטוני של "נושא המים"

6. גוף הסקרצו:

- האזנה אל ראשית הסקרצו (עד השתק של התזמורת כולה ולפני ש"המטאטא מתחיל לנוע"): התייחסות אל מרכיבי האופי, הגוון והתזמור, המפעם, הדינמיקה והארטיקולציה, בהשוואה לפרולוג ולשינוי האווירה.

- מעקב אחר תהליכי ההתגברות והדחיסות של הסקרצו:
 - תיאור צעדי ההתקדמות, העצירה, ההתקפלות והנסיגה של המטאטא המתנועע: (על פי הטמפו, הדמימות והתנופות המתחדשות)
 - תיאור התנועה המעגלית והזורמת של המים הצוברת תנופה ועוצמה
 - בתנועת יד באוויר
 - בתנועה במרחב

- חלוקה לקבוצות על פי הרבדים המלו-ריתמיים השונים ו/או המשותפים לשלושה הרעיונות המוזיקליים של הסקרצו, וביצוען במרחב.

- בניית טבלה על פי התנופות האינטנסיביות הנבנות בסקרצו (לפי מרכיבי העוצמה, הדחיסות, הצבע והתזמור).

. האפילוג

- דיון טרום- האזנה לאפילוג. העלאת ציפיות לגבי החלשת השיטפון עד להפסקתו.
 - התייחסות אל המרכיבים המוזיקליים השונים ההולכים ו"נרגעים"
 - עריכת טבלה לפי סדר "יורד" של ההתרחשויות האינטנסיביות (צמצום ודילול מרכיבי מרכיבי הדינמיקה, המפעם, התזמור, המרקם)

- השוואה בין הפרולוג והאפילוג, המשותף והנבדל, האם ניתן להחליף ביניהם?

- 8. בניית תרשים גראפי, ביחידים או בקבוצות, הממצה או מתאר את תהליכי הצמיחה, ההרחבה, הדחיסות והצמצום של המוטיבים ושל הקשרם המרקמי.

- 9. סיכום על דרכי בניית "הדרמה" של שולייית הקוסם במוזיקה דרך המבנה המוזיקלי של היצירה.